

V teplých oblastiach našej krajiny, aj priamo v mestách, najmä vo vilových štvrtiach so záhradami, môžeme stretnúť nášho najväčšieho hada – **UŽOVKU STROMOVÚ**. Je to nádher-

Užovka stromová

ný, elegantný had, ktorý sa živí najmä rôznymi hlodavcami. V niektorých krajoch si ho preto dedinčania a hospodári vážili a tešili sa z jeho prítomnosti vo svojich domoch a v ich blízkosti. Najväčšie exempláre dorastajú do dĺžky až takmer dva metre.

Keď sa cíti ohrozený, môže sice uhryznúť, ale jeho kratučké zúbky nám neublížia (nemá jedové zuby), nanajvýš do pokožky odtlačia obrys papuľky.

SOKOL MYŠIAR (pustovka) je krásny malý sokol, ktorý sa udomácnil v našich mestách. Na hniezdenie využíva opustené stračie hniezda, nepoužívané nádoby na kvety na balkónoch, búdky, rôzne výklenky na budovách a podobne. Sokol myšiár (pustovka) pomáha regulovať populácie rôznych hlodavcov, keďže sa nimi v prevažnej miere živí. Loví aj primerane veľký hmyz.

V poslednej dobe z našich miest výrazne ubudli voľakedy také hojné a obyčajné **VRABCE DOMOVÉ**. Príčiny sú rôzne, jednak strácajú vďaka rekonštrukcii a zateplovaníu panelákov možnosti na hniezdenie, jednak aj výsadba na sídliskách z čias socializmu prešla istým vývojom, ktorý vrabcom nemusí vyhovovať.

Sokol myšiár (pustovka)

Mnohí si ešte pamätajú, ako z rôznych škár na panelákoch trčali neupravené vrabčie hniezda. Častou príčinou úbytku vrabcov sú aj mimoriadne necitlivé zásahy do sídliskovej zelene v podobe drastického „omladzovania“ veľkých okrasných krov, ktoré takéto zásahy „odborníkov“ nezriedka ani neprežijú. Treba si uvedomiť,

Vrabc domový

že práve veľké a husté kríky poskytujú vrabcom ochranu pred predátormi, bezpečné nocľaziško a v zime aj takú prepotrebnú ochranu proti veternému počasiu. Vo veľkých hustých kríkoch môžeme pozorovať celé krdle odpočívajúcich vrabcov. Na väčšine sídlisk sú však takéto kry, žiaľ, minulostou... Vrabcce sa živia rastlinnou potravou, semenami burín a najmä počas výchovy mláďat spotrebujú aj veľké množstvo rôzneho hmyzu.

ČO JE TO? VRANA? HAVRAN?

Ludia si často tieto druhy mýlia a ešte častejšie ich považujú za jeden druh. Dajú sa však ľahko rozpoznať.

HAVRAN sa obyčajne v našom okolí vyskytuje najmä v zime, keď k nám zo severu prilietajú veľké krdle týchto vtákov prečkať nepriaznivé obdobie. V niektorých našich mestách v parkoch však majú havrany hniezdne kolónie, a teda ich tam vídať celoročne. Havran je celý čierny. Zobák je pri koreni belavý, smerom k špičke čierny.

VRANA sa v našich mestách a okolitej prírode vyskytuje celoročne. Hniezdi individuálne, nevytvára hniezdne kolónie. Vrana má čiernu hlavu, „podbradník“, krídla a chvost. Zvyšok tela je sivý. Zobák je celý čierny, od koreňa až po špičku.

Havran – zobák je pri koreni belavý

Vrana – zobák je celý čierny

Ale... Západným Slovenskom prebieha hranica rozšírenia dvoch poddruhov vrany – západoeurópskej a východoeurópskej. Čierno-sivá vrana (šedivka), u nás bežná, patrí k východoeurópskemu poddruhu. Západoeurópska vrana, ktorú môžeme vzácné stretnúť aj priamo v Bratislave, je však celá čierná. Od havrana ju ľahko odlíšime podľa farby zobáka, ako sme už spomínali. Oba poddruhy vrany sa krížia a potomstvo má potom často prechodné sfarbenie; časti tela, ktoré sú u východoeurópskej vrany sivé, sú u krížencov tmavšie, ale nie úplne čierne. Zobák je však vždy celý čierny, bez belavej farby pri koreni, ktorú má len havran.

STRAKA sa stala v posledných rokoch bežným obyvateľom našich miest. Mnoho ľudí sa čuduje, ako je to možné, veď voľakedy straky v mestách nebolo vídať. Nuž, odpoveď je jednoduchá – straka je inteligentný a prispôbovív vták, v mestách nachádza obživu aj relatívne bezpečie pred predátormi. Vďaka mestskej zeleni, ktorá od čias výstavby

Straka

Straka

sídlisk v období socializmu značne vyrástla, má aj kde hniezdiť. A tak sa straka stala bežným mestským vtákom.

Vrany, straky a havrany sú všežravé vtáky, živí sa okrem iného aj rôznym hmyzom, hlodavcami, zdochlinami a rastlinnou potravou. Najmä vrany patria medzi najinteligentnejšie vtáky; ich vynaliezavosť pri hľadaní potravy môžeme pozorovať priamo na sídliskách a pri cestách. Napríklad

vrany na nábreží Dunaja v Bratislave vynášajú do výšky vlašské orechy, aby ich potom zhodili či už na chodník alebo na kovovú podlahu pontónov kotviacich pri brehu. Orechy sa rozbijú a vrany s chuťou skonzumujú ich výživný obsah.

Vďaka strakám sa v mestách darí aj ďalším druhom operencov, ktoré na hniezdenie využívajú opustené stračie hniezda, ako napríklad už spomínaný sokol myšiár (pustovka). Na opustených stračích hniezdach môžeme nájsť aj niektoré druhy **SOV** (napr. myšiarka ušatá, na obr.), ktoré lovia najmä rôzne hlodavce. Takto straky poskytujú domov celému radu ďalších vtáčích druhov, ktoré obohacujú prírodu v okolí našich bydlí; v prírode sú opustené hniezda krkavcovitých vtákov veľmi potrebné napr. pre mnohé vzácne a ohrozené dravce.

Myšiarka ušatá

Na väčších stromoch v mestách hniezdi aj **HOLUB HRIVNÁK**, krásny a nápadný veľký holub s výrazným bielym golierom, podľa ktorého ho ľahko spoznáme. Ide – na rozdiel od holuba skalného (domáceho) – o náš pôvodný druh. Jeho

Holub hrivnák

domovom sú lesnaté oblasti a aj vďaka vzrastlej zeleni sa prispôbil životu v mestách. Ešte donedávna bol považovaný za plachého, tajomného vtáka hlbokých lesov a dnes hniezdi dokonca aj v centre Bratislavy. Živí sa najmä rastlinnou potravou, napr. rôznymi semenami burín.

Ďalšími našimi súputníkmi, ktorí si obľúbili život v mes-

Dáždovník

a zateplovania budov pamätajú aj na zvieracích obyvateľov a ich obydliach zachovávajú alebo im poskytnú nové (napr. špeciálne búdky). Dáždovníky a netopiere sa živia rôznym hmyzom, napr. aj komármi, a tak pomáhajú udržiavať populácie týchto živočíchov, ktoré nám znepríjemňujú život, v prijateľných hraniciach. Pri love si nezavádzajú, ale dopĺňajú sa, keďže dáždovníky lovia cez deň a netopiere v noci.

Netopier

Na okrajoch miest, v opustených kameňolomoch, môžeme neraz natrafiť na našu najväčšiu sovu – **VÝRA**. Upozorní nás na seba napr. pri večerných prechádzkach, keď sa ozýva typickým húkaním. Jeho potravou sú okrem iného aj rôzne hlodavce.

Počas večerných prechádzok na sídliskách nás môže, okrem svetielkujúcich svätajánskych mušiek, upútať chrastenie, prípadne fučanie, ozývajúce sa na okrajoch chodníkov pri obrubníkoch, z trávnikov, z okolia krikov a podobne. S najväčšou pravdepodobnosťou sme stretli **JEŽKA**. Po nociach neúnavne preskúmava terén a hľadá najmä rôzny hmyz a dážďovky, ktorými sa živí; nie je vegetarián, ani konzument jablák, aj keď ho tak s obľubou zobrazujú najmä v knižkách pre deti. Ježko zimu prespí v brlôžku pod krikmi, koreňmi stromov, medzi kameňmi alebo v hustom poraste a pod. Aj tomuto druhu pomôže, keď nebudú všetky kriky na sídlis-

Výr

tách, sú **DÁŽDOVNÍKY** a rôzne druhy **NETOPIEROV**. V súčasnosti, žiaľ, ubúdajú, keďže si za svoje obydliach zvolili rôzne dutiny a škáry na stenách starých panelákov. Panelové domy sa však vo veľkom rozsahu rekonštruujú a tak tieto živočíchovia prichádzajú o strechu nad hlavou. Našťastie, niektoré projekty rekonštrukcií

Ježko

boli u nás človekom vyhubené. V okolitých krajinách, najmä v Rakúsku, však bobra úspešne vysadili do voľnej prírody, a tak sa časom rozšíril aj k nám. Dnes ho môžeme pozorovať v bratislavských dunajských ramenách, odkiaľ niekedy po Dunaji zaplava až do centra mesta, napríklad pod Most SNP. Keďže nie je prenasledovaný, je málo plachý, a tak možno vidieť napr. bobra pokojne sediaceho na brehu len niekoľko metrov od uháňajúcich lodí trénujúcich vodákov. Bobor sa živí rastlinnou potravou; bobrom zvalené stromy a ohlodané kusy dreva možno na brehoch Dunaja vídať často. Bobor plní významnú funkciu pri zadržiavaní vody v krajine. Najmä na menších tokoch (napríklad na Záhorí) si často stavia hrádze, vďaka ktorým voda, ktorá by inak odtiekla, ostáva

Bobor

v danom území. Je to o to dôležitejšie, že v poslednej dobe, aj vďaka zmene klímy, začína vody ubúdať a stáva sa čoraz vzácnejšou. Pri výdatných búrkach zas bobrie hrádze pôsobia ako prevencia proti bleskovým povodňam. Bobra spoznáme ľahko, je omnoho väčší ako u nás nepôvodná ondatra alebo nutria a na rozdiel od nich nemá „potkaní“ valcovitý chvost, ale jeho chvost je široký a plochý.

Ako sme sa presvedčili, príroda, pokiaľ jej to dovoľíme, príde za nami, priamo do našich miest a sídlisk. A aj vďaka rôznym živočíchom, ktoré plnia v ekosystéme svoju funkciu (napr. požívanie semien rôznych burín, vrátane alergénnych, ďalej znižovanie počtu hlodavcov, hmyzu, komárov) a ktoré žijú okolo nás a medzi nami, je aj náš život príjemnejší a zdravší. Často stačí, keď sme voči prírode aspoň trochu ohľaduplní, keď jej aspoň máličko pomôžeme napríklad tým, že sa nezmladia všetky kriky na sídlisku naraz, prípadne, že niektoré sa nechajú voľne rásť bez zásahov (napr. veľké kry divých ruží rastúce voľne v trávniku sú pastvou pre oči).

Vydalo Slovenské národné múzeum – Prírodovedné múzeum v rámci projektu „Noc výskumníkov 2015“

v spolupráci so SOVVA. 2. vydanie 2018

Garant: RNDr. Katarína Maštenová

Text: Mgr. Jozef Somogyi, PhD.

Foto: Mgr. art. Denisa Pákozdyová

Grafická úprava: RNDr. Marek Michlík

kách pozrezávané až k zemi a premenené na úbohú pahýle.

V Bratislave sa životu v blízkosti človeka prispôbil aj **BOBOR**.

Ešte donedávna patril medzi druhy, ktoré

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ MÚZEUM
PRÍRODOVEDNÉ MÚZEUM

PRÍRODA NA DOSAH RUKY

Často si ani neuvedomujeme, že ak chceme pozorovať nefalšovanú, pôvodnú a zaujímavú prírodu, nemusíme chodiť do vzdialených pohorí a cestovať ďaleko od domova do temných pralesov, ale stačí mať oči otvorené a divať sa, čo sa deje v našom bezprostrednom okolí, na sídliskách, pri chodníkoch a cestách, v parkoch či na okrajoch miest a dedín.

Mnohé druhy rastlín aj živočíchov sa prispôbili životu v ľudských sídlach a vôkol nich. Sme svedkami prispôbitosti niektorých druhov, ktoré dokázali nájsť v blízkosti človeka optimálne životné podmienky. Prejdime sa po expozícii „Biodiverzita Slovenska“ Prírodovedného múzea SNM a pozrime sa na niektoré takéto druhy trochu bližšie.